

**Процесуальні документи у
цивільному судочинстві:
письмові заяви учасників
провадження по суті справи,
письмові заяви учасників,
справи із процесуальних
питань. Практичний коментар
та зразки**

Цей практичний посібник покликаний перш за все визначити загальні правила складання процесуальних документів з визначенням їх черговості, строків подання та інших супутніх складових. Саме тому наголос буде зроблений на цьому, а не на якнайширшому охопленні конкретних правовідносин, які є предметом судового розгляду.

Посібник розрахований на широке коло читачів, які потребують практичних порад при зверненні до суду.

Також посібник буде у нагоді правникам-початківцям та студентам юридичних факультетів, службовцям правоохоронних органів, органів правосуддя, а також усім зацікавленим особам.

**ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР ТА ЗРАЗКИ**

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ДОКУМЕНТИ**

**У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ**

**ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ
ПРОВАДЖЕННЯ ПО СУТІ СПРАВИ,**

**ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ,
СПРАВИ ІЗ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПИТАНЬ**

Видавничий дім
«ПРОФЕСІОНАЛ»
Київ – 2023

Укладачі:

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ;

Коропатнік Ігор Михайлович — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри правового забезпечення Військового інституту Національного університету імені Тараса Шевченка, полковник юстиції;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, доцент, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, полковник;

Павлюк Олександр Олексійович — начальник штабу-заступник командувача Сухопутних військ Збройних сил України, кандидат військових наук, генерал-лейтенант;

Пасіка Сергій Петрович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Науково-дослідного центру Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

П 84 Процесуальні документи у цивільному судочинстві: письмові заяви учасників провадження по суті справи, письмові заяви учасників, справи із процесуальних питань. Практичний коментар та зразки / укл.: Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В. — Київ. ВД «Професіонал», 2023. — 206 с.

ISBN 978-611-01-2883-4

Цей практичний посібник покликаний перш за все визначити загальні правила складання процесуальних документів з визначенням їх черговості, строків подання та інших супутніх складових. Саме тому наголос буде зроблений на цьому, а не на якнайширшому охопленні конкретних правовідносин, які є предметом судового розгляду.

Посібник розрахований на широке коло читачів, які потребують практичних порад при зверненні до суду. Також посібник буде у нагоді правникам-початківцям та студентам юридичних факультетів, службовцям правоохоронних органів, органів правосуддя, а також усім зацікавленим особам.

ВСТУП

Нові процесуальні кодекси України, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК), що були прийняті в ході реформи правосуддя, уніфікували правові питання та вимоги щодо процесуальних документів, які застосовуються у судовій практиці при здійсненні цивільного, господарського та адміністративного судочинства, а також у стадіях судового провадження. Кримінальний процес із зрозумілих причин стоїть осторонь, хоча й тут прослідковуються певні спільні питання.

Таким чином, вказані уніфіковані підходи мають на меті спрощення процедури складання цих документів, оскільки однакові підходи і термінологія відтепер притаманні різним судочинствам. На перших порах ці новітні підходи йшли у розріз з багаторічним досвідом і звичками, коли навіть професійні правники відчували певний дискомфорт, проте згодом все стало на свої місця.

Тобто сталося узагальнення правових складових, що стосуються процесуальних документів, а також набуття практичного досвіду у правозастосуванні через призму вимог чинного процесуального законодавства, виправлення перших практичних помилок, стандартизації підходів судів усіх інстанцій до цих питань, вироблення правових позицій Верховного Суду.

У цьому виданні будуть висвітлені особливості вимог щодо процесуальних документів в цивільному судочинстві з урахуванням як спільних вимог для права процесуального, так й специфічних підходів, які обумовлені тими провадженнями, що притаманні саме цивільному процесу (тобто позовне, наказне та окреме провадження).

Цей практичний посібник покликаний перш за все визначити загальні правила складання процесуальних документів у цивільному судочинстві з визначенням їх черговості, строків подання та інших супутніх складових. Саме тому наголос буде зроблений на цьому, а не на якнайширшому охопленні конкретних правовідносин, які є предметом судового розгляду у цивільному судочинстві. Це важливо з огляду на нові підходи у процесуальному праві, коли наявні дуже високі вимоги до формальних складових процесуальних документів, недотримання яких може завадити належному формуванню правової позиції учасників цивільного провадження, а в кінцевому підсумку і захисту прав особи.

Такий підхід диктується ще і не в останню чергу змінами у правовому підході до питань представництва у суді. Нині участь адвоката у судовому провадженні і його роль збільшені безпрецедентно як для вітчизняного законодавства і судової практики. Проте ніхто не заважає особі самостійно захищати у суді власні права. Але ж коли особа представляє у суді сама себе (сучасний інститут під назвою «самопредставництво»), то їй без практичних порад буде важко дотриматися вимог законодавства взагалі і суду у конкретній справі зокрема щодо складання необхідних процесуальних документів.

Отже, це видання і розраховано перш за все на таких сміливців. Тім більше, що за вигадливою ініціативою законодавця такі категорії справ, як наприклад трудові спори або спори у інтересах неповнолітніх чи інших осіб з обмеженою дієздатністю, не потребують обов'язкової участі адвоката, хоча ці справи аніяк не можна вважати простими з практичного боку. Відтак, відповідно, у громадян буде спокуса заощаджуючи гроші самостійно звертатися до суду.

Самі ж адвокати, за визначенням Конституції України, є носіями гарантованих державою належних правових знань, а тому здатні надавати професійну правничу допомогу і без наших порад.

Таким чином цей посібник розрахований на широке коло читачів, які потребують практичних порад при зверненні до суду. Також посібник буде у нагоді правникам-початківцям та студентам юридичних факультетів, а також їх викладачам.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

АДВОКАТ – професійний практикуючий юрист, фізична особа, що здійснює діяльність у відповідності до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», надає незалежну професійну правничу допомогу фізичним особам (громадянам) та юридичним особам шляхом реалізації права в їх інтересах.

Адвокат є самозайнятою особою, що провадить незалежну професійну (адвокатську) діяльність, згідно зі ст. 14.1.226 Податкового кодексу України.

АДВОКАТУРА – як незалежна професійна спільнота осіб, що офіційно мають статус адвоката і займаються професійною адвокатською діяльністю, є невід’ємним фактором сучасної правової системи та основним недержавним інститутом захисту особистості, її прав і свобод.

За визначенням Конституції України адвокатура є невід’ємною складовою вітчизняного правосуддя.

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ – у відповідності до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» основними видами адвокатської діяльності є:

- надання правової інформації, консультацій і роз’яснень з правових питань фізичним і юридичним особам, правовий супровід статутної діяльності юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, а також діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

- складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

- захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

- надання правничої допомоги свідку у кримінальному провадженні;

- представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов’язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

- представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах всіх інстанцій під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, в органах місцевого самоврядування, в установах, організаціях і підприємствах;

- представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах;

- надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, які не заборонені законом. Адвокат здійснює свою діяльність як індивідуально (в якості самозайнятої особи), так й і у складі адвокатських об’єднань (адвокатські бюро та інші об’єднання адвокатів).

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ – офіційне письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об’єднань про надання необхідної інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає юридичний статус адвокатського запиту. вказаного Закону встановлює обов’язок для органів державної влади, органів

місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, керівників підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, надати повну відповідь **не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту**. Днем отримання запиту вважається день проставлення відмітки про одержання - у разі подання до канцелярії чи день надходження листа до установи/органу – у разі поштового відправлення.

Лише у разі, якщо адвокатський запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду адвокатського запиту може бути продовжено до двадцяти робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження.

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ - будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ – спосіб подолання прогалини в законодавстві шляхом застосування до неврегульованого конкретною нормою спірного відношення норми закону, що регулює подібні (схожі) відносини.

АНАЛОГІЯ ПРАВА – спосіб подолання прогалини в законодавстві шляхом застосування до неврегульованого конкретною нормою спірного відношення при відсутності норми, що регулює подібні відносини, загальних визначень і принципів права.

БЕЗОПЛАТНА ПЕРВИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА – професійна правнича допомога, яка охоплює такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (**крім процесуальних!**), надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації. Надається така допомога у відповідності до Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Ця допомога надається кожній особі, тобто громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією України.

Можливість отримання безоплатної первинної правової допомоги здійснюється на базі громадських приймалень, що були створені при головних управліннях юстиції.

Їхня робота регламентована наказом Міністерства юстиції України від 21 вересня 2011 року № 3047/5 «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги».

Для отримання безоплатної первинної правової допомоги необхідно надіслати або подати письмове звернення безпосередньо до приймальні. Таке звернення розглядається протягом 30 календарних днів, а у випадку, коли особа просить лише про надання правової інформації – протягом 15 календарних днів.

БЕЗОПЛАТНА ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА – професійна правнича допомога, яка включає захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру.

Суб'єктами права отримання безоплатної вторинної правової допомоги є:

особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також

особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону;

діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону;

внутрішньо переміщені особи - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;

громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, до моменту отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

громадяни України - власники земельних ділянок, які проживають у сільській місцевості, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;

громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, з питань, пов'язаних із захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб (в тому числі про відшкодування шкоди, завданої внаслідок обмеження у здійсненні права власності на нерухоме майно або його знищення, пошкодження) у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України

особи, до яких застосовано адміністративне затримання, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону

особи, до яких застосовано адміністративний арешт, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону;

особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими, - на правові послуги, передбачені пунктами 1 і 3 частини другої статті 13 Закону

особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, - на правові послуги, передбачені пунктами 1 і 3 частини другої статті 13 Закону;

особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону

особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону, з моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення, з моменту затримання;

особи, які звернулися із заявою про визнання особою без громадянства, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, з дня подання особою заяви про визнання особою без громадянства до прийняття остаточного рішення за заявою, а також під час отримання дозволу на імміграцію, оформлення посвідки на тимчасове чи постійне проживання;

особи, які не мають документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, з питань встановлення в судовому порядку фактів, що мають юридичне значення, пов'язаних з оформленням та видачею таких документів;

ветерани війни та члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові

заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону

особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, - до моменту прийняття рішення про надання такого статусу

особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, протягом розгляду справи в суді

особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, протягом розгляду справи в суді

особи, реабілітовані відповідно до законодавства України, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 Закону, стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією;

особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 Закону.

потерпілі від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення таких кримінальних правопорушень;

викривачі у зв'язку з повідомленням ними інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;

особи, стосовно яких згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, на час позбавлення особистої свободи та після звільнення у зв'язку із захистом прав і законних інтересів, порушених через позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Документи, що підтверджують належність до категорій осіб постраждалих від домашнього насильства

19 листопада 2022 року набрав чинності Закон України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей».

До того ж, право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Наразі у відповідності до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» працюють центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги в областях, місті Києві здійснюють надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, до яких застосовано адміністративне затримання чи адміністративний арешт; підозрюваним у вчиненні злочину особам, які затримані органами дізнання та слідства; особам, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту; особам, у справах яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою.

Звертаємо увагу, що Відповідно до пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу» з 1 січня 2013 року центри з надання безоплатної

вторинної правової допомоги забезпечують надання вторинної правової допомоги наступним категоріям осіб:

- особам, до яких застосовано адміністративне затримання чи адміністративний арешт;
- підозрюваним у вчиненні злочину особам, які затримані органами дізнання та слідства;
- особам, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту;
- особам, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою.

Необхідно зазначити, що перелік категорій осіб, які мають право на правові послуги безоплатної вторинної правової допомоги, є **вичерпним**. Центри не уповноважені розглядати повідомлення про затримання, що надходять від громадян, так само як і безпосередньо надавати безоплатну правову допомогу чи призначати адвокатів для надання такої допомоги у випадках, які не передбачені законодавством.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – основний принцип здійснення правосуддя в Україні. У документах ООН верховенство права належить до принципу управління, за якого всі особи, установи та органи (публічні і приватні), в тому числі держава, є підзвітними на підставі законів, які приймаються публічно, виконуються на рівних засадах, розглядаються в межах незалежного судочинства і відповідають міжнародним стандартам прав людини.

У доктринальному розумінні принцип верховенства права:

1) відображає спосіб організації життя суспільства на правових основах, є засобом унеможливлення свавільного та антидемократичного правління і в цьому сенсі він відповідає визначенню такої важливої категорії конституційного права, як конституціоналізм;

2) визначає моральні основи права, є виявом природного права у сучасних правових системах разом з принципами справедливості, пропорційності, рівності, розумності тощо; у цьому сенсі він є основним критерієм визнання законів неправовими;

3) є засобом організації належної правової системи, яка в контексті додержання верховенства права має ґрунтуватися на принципах правової визначеності, стабільності та довіри до права, принципі «немає покарання без закону», принципі законності, забороні неправомірної дискреції та зворотної дії нормативно-правових актів, на незалежній судовій владі та судовому контролі, єдності судової практики, *res judicata* тощо;

4) слугує підставою обмеження і пов'язаності держави правами людини. Тобто суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Цей аспект також широко віддзеркалено в практиці Європейського суду з прав людини;

5) гарантує доступ до правосуддя, яке здійснюється незалежним та неупередженим судом. Незалежність означає, що суд має бути вільним від зовнішнього тиску і не контролюватися іншими гілками влади. Неупередженість суду означає його однакове ставлення до учасників процесу, вирішення справи виключно на основі права. Це дозволяє забезпечити справедливе судочинство. Принцип верховенства права є ілюзорним у тій державі, яка не забезпечує право на доступ до суду, не гарантує права на справедливий суд;

6) включає у себе принцип законності, згідно з яким усі суб'єкти, в тому числі суб'єкти публічної влади, мають додержуватися, виконувати і правильно застосовувати закони і підзаконні нормативно-правові акти. Зміст принципу законності відображається через конкретні вимоги: вищу юридичну силу закону в системі нормативно-правових актів; обов'язковість законів та інших нормативно-правових актів для всіх, на кого вони поширюються; однаковість вимог закону до всіх суб'єктів права; неприпустимість протиставлення законності і доцільності в діяльності державних органів; невідворотність покарання за вчинення правопорушення.

Принцип верховенства права не підміняє і не скасовує **принципу законності**, він просто ширший за принцип законності, тому поглиблює його вимоги, звертає увагу на зміст позитивного права, який має відповідати загально визначеним стандартам прав людини та основоположним принципам права.

Отже, верховенство права – це принцип діяльності органів державної влади, інших публічних і приватних суб'єктів на засадах законності, правової визначеності, рівності перед законом і недискримінації, забезпечення доступу до незалежного і неупередженого правосуддя, додержання прав людини.

ВІДПОВІДАЧ – у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві сторона судового розгляду, якій пред'явлено позов. Відповідачем може бути як фізична, так і юридична особа. Відповідач, як і позивач, має рівні процесуальні права при розгляді справи в суді. Позов може бути пред'явлений до кількох відповідачів, кожний з яких стосовно іншої сторони виступає в судовому процесі самостійно.

ДІЄЗДАТНІСТЬ – передбачена нормами права здатність суб'єкта своїми діями набувати і здійснювати суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ – один з основних принципів здійснення правосуддя. Походить від лат. *dispono* – розпоряджаюся, створюю. За усталеною традицією процесуального права він розглядається як надана можливість учасникам у справі безперешкодно, в межах процесуального закону, здійснювати свої матеріальні і процесуальні права, а також розпоряджатися ними на власний розсуд.

Загальна сутність принципу диспозитивності розкривається через такі складові:

- учасникам судового розгляду законом надається певний процесуальний статус, і вони мають право вільно користуватись і розпоряджатись своїми матеріальними та процесуальними правами, в тому числі визначати межі судового захисту, впливати на початок, рух і закінчення судового розгляду;

- особа, якій належить право, може від нього відмовитися;

- ініціювання судового процесу є правом, нікого не можна примушувати пред'явити позов проти його волі;

- суд не повинен виходити за межі вимог сторін, крім випадків, передбачених законом, і вирішує лише ті питання, що віднесені до його повноважень законом.

ДОКАЗИ – доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

ДОСУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ - одна з форм захисту прав, яка полягає у вирішенні спірних питань за зобов'язаннями до звернення однієї із сторін спору до суду. В багатьох випадках досудове врегулювання спору є альтернативною та ефективною можливістю в короткі строки і зі значно меншими грошовими витратами вирішити суперечку і навіть знайти можливі нові шляхи співпраці.

Крім цього, досудовий порядок врегулювання спорів у ряді випадків обов'язковий, якщо він передбачений законом або договором між сторонами спору.

ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Ця інформаційна система функціонує у всій системі судів України. Система також охоплює весь документообіг (зовнішній і внутрішній) у судах України.

Робота системи здійснюється на підставі цього Кодексу, а також Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.

Несанкціоноване втручання в роботу ЄСТІС та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне за собою відповідальність, установлену законом.

ЄСТІС підлягає захисту із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю.

ЗАГАЛЬНОВІДОМІ ФАКТИ – це обставини, які відомі широкому колу осіб, в тому числі і складу суду. Вони не потребують доказування тому, що об'єктивність їх існування очевидна (в основному не дії, а події). Визнання обставини загальновідомою і такою, що не підлягає доказуванню, вирішується судом, який розглядає справу, про що ним виноситься ухвала, яка оскарженню не підлягає.

ЗАКОННІ ПРЕЗУМПЦІЇ – факти, які згідно з законом припускаються встановленими, не потребують доказування при розгляді справи. На відміну від загальновідомих і преюдиціальних фактів, законні презумпції можуть бути спростовані в загальному порядку. Так, відповідно до приписів ЦК за шкоду, заподіяну громадянином, визнаним недієздатним у судовому порядку, відповідають його опікун і організації, які зобов'язані здійснювати за ним догляд, якщо не доведуть, що шкода завдана не з їх вини. В цій нормі вина опікуна презюмується, але він може доводити у загальному порядку наявність вини інших осіб, тобто здійснювати спростування презумпції своєї вини.

Законні презумпції стосуються лише юридичних фактів, а не доказових, які також входять до предмета доказування.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ – у цивільно-процесуальному праві за загальним правилом процесуальна фіксація доказів судом під час розгляду справи, з метою використання їх для доказування фактів, якщо згодом їх подача стане неможливою або утрудненою. Забезпечення доказів здійснюється судом за клопотанням осіб, які беруть участь у справі.

При цьому враховують ту обставину, що належні докази у цивільній справі не завжди знаходяться у заінтересованих осіб, на яких покладений обов'язок по доказуванню певних обставин, а буває, що й у їх процесуальних противників чи інших осіб, які не є учасниками процесу, і їх подання, якщо не вжити необхідних заходів, згодом стане утрудненим або неможливим, вони можуть зникнути або загинути. З метою запобігання настанню таких негативних наслідків ЦПК і передбачений цей інститут забезпечення доказів, тобто вжиття судом невідкладних заходів до закріплення у визначеному процесуальному порядку фактичних даних з метою використання їх як доказів при розгляді цивільних справ (ст. ст. 116-119 ЦПК).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ – у цивільно-процесуальному праві за загальним правилом вважається сукупність заходів, що забезпечують реальність виконання майбутнього судового рішення; одна з гарантій захисту інтересів позивача (ст. ст. 149-159 ЦПК).

Критерієм, що обумовлює застосування цих заходів, є вірогідність:

- істотного ускладнення чи унеможливлення виконання рішення суду (у майбутньому);
- істотного ускладнення чи унеможливлення ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача (у ході судового провадження).

Слід зауважити, що висновки при застосуванні заходів забезпечення позову суд мусить робити на підставі припущень. При цьому це робиться за односторонньою заявою позивача (або інших учасників справи за певних обставин). Принцип рівноправності при цьому врівноважується шляхом надання іншій стороні право оскарження.

Забезпечення позову можливе як до відкриття судового розгляду, так й у ході процесу.

ЗМАГАЛЬНІСТЬ – принцип судочинства, що притаманний і цивільному, і господарському, і адміністративному судочинству. Дещо інший вигляд він має у судочинстві кримінальному.

Розглядати його слід через призму судового спору. За своєю суттю принцип змагальності передбачає рівні можливості та умови для підтримання цивільного позову або його заперечення (ст. 12 ЦПК).

Змагальність є одним з елементів методу правового регулювання суспільних відносин у сфері судочинства. Вона необхідна як гарантія реалізації принципу всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи, захисту порушених прав і інтересів, які є необхідними для повноцінного змагання у всіх стадіях процесу. Вона також є гарантією для утвердження законності і справедливості при винесенні судових рішень.

В таких умовах принцип змагальності покладає на сторони обов'язок доводити перед судом ті обставини, щодо яких існує спір та які мають значення для належного вирішення справи.

МАЛОЗНАЧНІ ЦИВІЛЬНІ СПРАВИ – за визначенням ЦПК України малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову **не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму** для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, **визнані судом малозначними**, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Розгляд таких справ здійснюється у **спрощеному провадженні**. Такі справи не підлягають касаційному оскарженню.

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ – це самостійний і спрощений вид судового провадження у цивільному судочинстві при розгляді окремих категорій справ, у якому суддя в установлених законом випадках за заявою особи, якій належить право вимоги, без судового засідання і виклику стягувача та боржника, на основі доданих до заяви документів видає судовий наказ, що є особливою формою судового рішення.

Такий спрощений вид провадження застосовується у справах за вимогами, які мають очевидно достовірний характер. Його ще можна назвати непротокольним, оскільки хід провадження не фіксується у протоколах чи інших процесуальних документах.

Цей вид провадження не є свідченням відсутності спірних правовідносин між сторонами, однак, в силу очевидності права вимоги заявника відсутній спір про наявність самого права. Справи наказного провадження визначені законом виходячи з вимог процесуальної економії.

ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ – це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ – це основний вид провадження у цивільному процесі, у якому розглядається спір про право цивільне, тобто спір, який виникає з цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових та інших цивільно-правових відносин. Наявність спору про право цивільне визначає і іншу характерну рису цього провадження – участь у ньому двох сторін – позивача та відповідача.

ПОЗИВАЧ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ – особа (фізична чи юридична), яка **пред'являє через суд** до відповідача **позов** у спорах, що виникають з цивільних, сімейних, трудових та інших правовідносин, які вирішуються у порядку цивільного судочинства.

ПОЗИВАЧ ЦИВІЛЬНИЙ – поняття, що притаманне провадженню кримінальному, хоча й стосується відносин цивільних. Цивільним позивачем визнається особа (фізична чи юридична), які зазнали **матеріальної шкоди від злочину** і пред'явили **вимогу про відшкодування збитків**.

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІ ФАКТИ – факти, які встановлені рішенням суду, що набрало законної сили, не доводяться знову при розгляді інших справ, в яких беруть участь ті самі особи. Це ґрунтується на правовій властивості законної сили судового рішення і визначається його

суб'єктивними і об'єктивними межами, за якими сторони й інші особи, які брали участь у справі, а також їх правонаступники не можуть знову оспорювати в іншому процесі встановлені судом в рішенні у такій справі факти і правовідносини.

Але при цьому слід мати на увазі таку особливість – факти, що встановлені вироком суду в кримінальній справі, який набрав законної сили, є обов'язковими для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, щодо якої відбувся вирок суду, лише в двох питаннях: чи мали місце ці дії та чи вчинені вони даною особою. Наявні в кримінальній справі інші матеріали про факти, які складають предмет доказування у цивільній справі, підлягають дослідженню при розгляді судом спору про право цивільне.

ТРЕТЯ ОСОБА, ЩО ЗАЯВЛЯЄ САМОСТІЙНІ ВИМОГИ – учасник судового процесу, який **заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.**

Для цих учасників справи притаманні такі відмінності:

- наявність самостійних вимог щодо предмета спору;
- можливість вступити у справу у певний строк;
- вступають у справу шляхом пред'явлення позовної заяви;
- позовні вимоги можуть бути пред'явлені до однієї чи обох сторін;
- вони користуються **всіма правами та обов'язками позивача.**

Таким чином, ці особи з самостійними вимогами мають власну зацікавленість у вирішенні справи і зацікавленість ця пов'язана з захистом власних прав, свобод чи інтересів. Себто вони вважають, що права, свободи чи інтереси, які є предметом спору між позивачем і відповідачем, належать саме їм і на законних підставах.

ТРЕТЯ ОСОБА, ЩО НЕ ЗАЯВЛЯЄ САМОСТІЙНІ ВИМОГИ – учасники процесу, які вступають у вже розпочатий процес між сторонами для захисту своїх прав, свобод та інтересів, оскільки **рішення суду у справі може вплинути на їх права чи обов'язки стосовно однієї зі сторін.**

Правовий статус цих учасників процесу має свої особливості.

По-перше, вони можуть вступити у справу самостійно, їх можуть залучити за клопотанням сторони, а також за ініціативою суду.

По-друге, вони захищають свої інтереси, оскільки рішення суду може вплинути на їхні права та обов'язки стосовно однієї зі сторін. Отже, правова зацікавленість третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, зумовлюється наявною можливістю пред'явлення до них регресних вимог з боку сторін спору.

По-третє, вони також можуть мати зацікавленість щодо необхідності захиститися від можливості порушення, обмеження існуючого у них права, або можливого покладання на них додаткових обов'язків. Тобто убезпечити себе від майбутнього погіршення свого правового становища у відносинах з однією зі сторін.

ФАКТИ ЮРИДИЧНІ – це конкретні життєві обставини, з наявністю та/або відсутністю яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правових відносин. Юридичні факти є життєвими обставинами (діями та подіями, наявними або відсутніми, такими, що залежать або не залежать від волі людини), що прямо або опосередковано визначені гіпотезою норми права; саме вони є підставою для виникнення, зміни або припинення правовідносин.

ФАКТИ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ – це такі юридичні факти, для встановлення яких визначене окреме цивільно-процесуальне провадження (окреме судове провадження провадження). Перелік цих фактів визначений ЦПК.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Надаючи загальну характеристику процесуальним документам, одразу зробимо зауваження, що маються на увазі групи документів, які виготовлюються при зверненні до суду. Тобто судові процесуальні документи, які зараз у сучасному процесуальному праві носять загальну назву «**письмові заяви учасників справи**».

Вже сама назва підкреслює обов'язковість письмової форми. Вимоги щодо змісту залежать від багатьох факторів – від виду судочинства (цивільне, господарське, адміністративне; від виду провадження у кожному з вказаних судочинств; від стадій розгляду справи та судової інстанції). Про це докладно буде у наступних розділах.

Отже, необхідність складання процесуальних судових документів визначається юридичними фактами, що обумовлюють звернення до суду. Так при порушенні, невизнанні чи оспорюванні права, або якщо охоронюваний законом інтерес особи потребує захисту, є вагомі причини для звернення до суду. Таке звернення можливе лише у формі процесуального документу, при чому лише за умови подання таких процесуальних документів – заяв, оформлених відповідно до вимог закону. При цьому суд, лише попередньо перевіrivши передумови звернення особи до суду, відкріє провадження у справі та розпочинає її судовий розгляд.

Надалі виникає необхідність вже для інших осіб (учасників справи) складати інші процесуальні судові документи.

У самому загальному вигляді будь-які процесуальні судові документи мають складатися з **чотирьох частин**. Кожна така частина за усталеною традицією процесуального права має свою назву:

- 1) вступна;
- 2) описова;
- 3) мотивувальна;
- 4) прохальна.

Вступна частина вважається найпростішою, оскільки, на перший погляд, назвати суд, який має розглядати вашу заяву, інших учасників справи не важко. Насправді це неважко, коли заявник чітко орієнтується у нормах цивільного, адміністративного або господарського процесів.

Та й ця простота лише удавана, оскільки навіть фахівці можуть мати певні труднощі з визначенням підсудності справи. Тобто питання підвідомчості (компетенції) справ мають свою специфіку і розглядаються у межах цивільного, господарського та адміністративного процесів.

При формуванні первісних заяв до суду (позовних заяв чи заяв або скарг) певні труднощі будуть із визначенням належного відповідача (чи відповідачів), а також слід мати на увазі можливість участі в справі третіх осіб, представників. Тут багато питань і своя специфіка. При цьому вимоги при формуванні цієї частини документа чітко регламентовані і обов'язкові, тобто формалізовані. Неуважність та поверхове відношення до складання цієї частини документа призводять дуже часто до негативних наслідків у вигляді залишення судом справи без руху через недотримання формальних процесуальних вимог.

Так звана **описова частина** визначається тим, що тут мають бути згруповані усі юридичні факти, які складають реальну основу справи.

Ця частина процесуального судового документу характеризується тим, що у ній всі юридичні факти мають бути викладені за критерієм послідовності та переконливості. Тобто в документі не повинно існувати зайвих обставин, які не стосуються справи. Істотною помилкою описової частини юридично необізнаних осіб є те, що вони значну увагу приділяють своїм враженням, думкам, які зазвичай не мають аніякого юридичного значення і судом не будуть враховані. Такі пояснення можуть бути висловлені під час слухання справи, а не викладатися у письмовій формі в документі.

Серед фактів, які підлягають доказуванню, слід визначити факти абсолютні, тобто очевидні, та ті факти, які підлягають доведенню, тобто такі, що можуть бути спростовані у ході доказової діяльності, залежно від предмета спору. Крім того, при написанні позовної заяви слід керуватися

положеннями процесуальних кодексів, де йдеться про загальновідомі та преюдиційні факти, а також слід враховувати й наявні законні презумпції.

За загальним правилом, формально, кожна обставина, яка наведена у процесуальному судовому документі, має бути підтверджена відповідним доказом.

Мотивувальна частина процесуального документу є мірилом рівня написання процесуальних документів, оскільки у цій частині обґрунтовується зміст правовідносин згідно з вимогами законодавства, а також визначаються права та обов'язки кожного учасника таких відносин.

Уважний читач обов'язково зверне увагу, що в чинній редакції процесуальних кодексів суттєво змінилися вимоги щодо обґрунтування своєї правової позиції. У попередніх редакціях не вимагалось обґрунтовувати зміст позовних вимог з посиланням на відповідні статті законодавства, лише на практиці вважалося, що кожен юридичну обставину доцільно порівняти з обставинами, встановленими у нормах закону.

Тому при пред'явленні позовної заяви, зустрічного позову, позову третьої особи з самостійними вимогами щодо предмета спору між сторонами, заяви окремого провадження, заяви про видачу судового наказу позивачі, треті особи з самостійними вимогами, заявники, як правило, у своїх заявах (мотивувальній частині) зазначають норми закону, на підставі яких суд повинен вирішити їх справу.

Раніше у статтях процесуальних кодексів, які регламентували зміст заяв, нічого не було сказано про те, що особа зобов'язана зазначити закон, на підставі якого вона просить суд вирішити її справу.

Така правова позиція, можна сказати правовий принцип, має латинське походження і такий вигляд: *iura novit curia*. Дослівно це звучить так – суд знає закон. Тобто, від особи перш за все вимагається надати тільки фактичний матеріал щодо справи, а не спеціальні правові норми. І це дуже важливо, тому що правильне і повне наведення юридичних фактів, обставин справ та доказів складає основу правової позиції автора процесуального документу.

Але часи міняються. Тобто наразі кожна сторона сама повинна довести суду підставу своїх вимог та заперечень, а це можна зробити лише при належному формуванні предмета доказування. Таким чином формування предмета доказування (доведення) у справі постає необхідним етапом при складанні процесуального акта та формується він на підставі норм матеріального права. При цьому у неспеціаліста ще й виникає запитання – де це написано? Дійсно, формулювання цих вимог сформульовано складно і непрямом, навіть для спеціалістів в галузях права ці питання, так би мовити під питанням. Так у ЦПК в його сучасній редакції це міститься у п. 4 ст. 175:

«4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів - зміст позовних вимог щодо кожного з них;».

З цього напрашується висновок – неправильне визначення позовних вимог разом з принципом прийняття судом рішення у межах позову призведе або до відмови у позові або у залишенні його без розгляду.

А ось у відзиві на позовну заяву (ст. 178 ЦПК) вже міститься пряма вимога: «5) заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права».

Саме тому відтепер у процесуальних документах обов'язково посилаються на норми як матеріального, так і процесуального права, на підставі яких суд повинен вирішити справу. Тобто ухвалення законного і обґрунтованого рішення як акта правосуддя, яке також за своєю формою як процесуальний документ суду повинне відповідати вимогам закону.

Зміст **прохальної частини** процесуального документу залежить від того виду судочинства, а також стадії розгляду справи, на якій подається документ.

Зазвичай, у прохальній частині наводяться прохання до суду матеріального і процесуального характеру, наприклад, встановити факт, визнати права та встановити обов'язок тощо. Останні

положення впливають з характеру спору, який мав місце на практиці або з тієї мети, яку переслідує заявник, наприклад, при усиновленні дитини тощо. І знову звертаємо увагу на зміст п. 4 ст. 175 ЦПК, про що йшлося трохи вище.

Процесуальний зміст прохань заявника також може бути різноманітним, наприклад, допитати конкретних осіб як свідків, витребувати документи, скасувати рішення суду першої інстанції тощо. Звернемо увагу на те, що сучасні процесуальні вимоги є подання таких прохань в окремих документах, що пояснити не важко.

Велика кількість справ, що розглядаються судами, призводить до того, що судді знайомляться зі змістом заяви у попередньому судовому засіданні, а до прохальної частини навіть не заглядають. Отже, якщо заявник просить у суду вчинити певні процесуальні дії до судового розгляду, доцільно їх висловлювати в окремій заяві.

Після прохальної частини зазначаються додатки, які додаються до заяви, ставиться підпис особи, яка подала заяву, і дата подання, підкреслюємо подання (!), а не складання документа.

ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СУДОВОЇ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Найбільш чисельна і складна група процесуальних документів спостерігається саме у цивільному судочинстві. Пояснюється це наявністю трьох різних проваджень – **позовного, наказного і окремого**.

Кожному з цих проваджень притаманні власні процесуальні документи, що супроводжують судовий розгляд цивільних справ. Це ускладнює процес складання документів, оскільки до загальних питань додається необхідність визначити у якому саме провадженні має розглядатися конкретна цивільна справа.

Враховуючи кардинальну зміну правових підстав щодо розгляду справ у наказному провадженні цивільного судочинства, навіть практикуючи юристи допускаються помилок і плутаються між позовним і наказним провадженням. Тут слід бути уважним та належним чином співставляти фактичні обставини своєї справи з процесуальними вимогами законодавства. А краще у разі сумніву звернутися по допомогу до фахівця. До слова, у цьому посібнику не будуть аналізуватися ці питання, а лише будуть лише висвітлені основні правила складання документів у кожному провадженні.

Найбільш уніфікований підхід спостерігається у позовному провадженні, з подальшого матеріалу посібника спостережливий читач з'ясує схожість, практично тотожність, у законодавчих підходах і вимогах до процесуальних документах і у цивільному, і у господарському, і у адміністративному судочинстві. При цьому такий правовий підхід зберігається на усіх стадіях судового провадження – від першої інстанції до інстанції касаційної.

Як вже було сказане вище зазнали змін підходи щодо справ наказного провадження, але стосуються вони не стільки саме процесуальних документів, як інших питань більш глобального характеру.

Практично не зазнали змін підходи до процесуальних документів в окремому провадженні порівняно з попередньою редакцією ЦПК.

Таким чином наступний матеріал буде згрупований по видах судового провадження у цивільному судочинстві, а у середині кожного розділу буде вибудований по стадіях розгляду цивільних справ в суді. Тобто, підемо строго по сторінках ЦПК.

ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СПРАВИ У ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Розділ III глава 1 ЦПК визначає, що письмові заяви учасників справи у позовному провадженні розділяються на дві групи. Ними є **заяви по суті справи** (§ 1 вказаної глави, статті 174-181) та **заяви з процесуальних питань** (§ 2 вказаної глави, статті 182-183). Фактично ЦПК застосовує легальну класифікацію процесуальних документів і класифікація ця носить уніфікований характер і подібна до тих, що використовують в іншому судочинстві.

ЗАЯВИ ПО СУТІ СПРАВИ.

Загальну характеристику цієї групи процесуальних документів надає стаття 174 ЦПК.

При цьому слід зауважити, що чіткого визначення цьому явищу законодавець не надав, а опосередковано зазначимо таке – під час судового провадження учасниками справи неминуче викладаються вимоги, заперечення, аргументація своєї правової позиції, пояснення, міркування щодо питань провадження.

Всі ці інтелектуальні зусилля, що «вдягнені» у письмову форму, можуть бути викладені тепер для суду у чітко визначених ЦПК видах. Саме це і називається заявами по суті справи.

За приписами частини 2 статті 174 ЦПК заявами по суті справи є:

- позовна заява;
- відзив на позовну заяву (відзив);
- відповідь на відзив;
- заперечення;
- пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.

За приписами частини 3 статті всі види заяв по суті справи мають свої власні підстави, час та черговість подання і визначаються судом чи прямою вказівкою ЦПК.

Подання заяв по суті справи є **правом учасників справи**, виявом принципу диспозитивності. Тобто суд не примушує їх подавати в обов'язковому порядку (якщо тебе не цікавить результат).

Частина 5 статті передбачає можливість з дозволу суду (за визнаною необхідністю) подання **додаткових пояснень** щодо окремого питання, яке виникає при розгляді справи. Оскільки іншого стаття не передбачає, дозволимо собі припущення, що форма такого документу і буде називатися **додаткове пояснення**.

ПОЗОВНА ЗАЯВА

За приписами статті 175 ЦПК позовною заявою вважається процесуальний документ, що містить вимоги позивача щодо предмета спору та їх обґрунтування.

При цьому позовна заява подається до суду в письмовій формі і підписується позивачем (або його представником, або іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи).

Частина 3 статті містить перелік вимог, що формують належний зміст заяви. Цей перелік має вичерпний характер у тому розумінні, що самі ці вимоги є обов'язковими і необхідними для належного оформлення позовної заяви. Хоча стаття і дозволяє вказувати у заяві й інші відомості, необхідні для правильного вирішення спору (на думку позивача).

Позовна заява **повинна містити**:

- 1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб - громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти;
- 3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорується;
- 4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів - зміст позовних вимог щодо кожного з них;
- 5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;
- 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;
- 7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;

8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;

9) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи;

10) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав.

Ці десять пунктів визначають обов'язкові вимоги, які мають бути враховані при складанні позовної заяви. Все, що тут вимагається, має бути зазначено у тексті заяви. Коли позивач немає певних відомостей, він має про це писати в заяві і вказувати причину відсутності їх. У противному випадку це буде вважатися недоліком позову і така позовна заява буде залишена без руху.

Коли особа вирішує, що може самостійно скласти позовну заяву, то зважити слід саме на приписи ч. 3 статті 175 ЦПК і остаточно вирішити, чи не слід доручити це спеціалісту.

Звертаємо увагу на приписи п.п. 6-10. Необхідність цієї інформації вперше настільки докладно врегульована законодавцем. Характеристику юридичних дій, інформація про які необхідна у позовній заяві, дивись у розділі щодо визначення основних юридичних термінів. Коли зазначені дії не проводились, то вказується саме така інформація. Але вказується обов'язково! Як свідчить практика застосування судами цих норм впродовж першого ж місяця дії нової редакції ЦПК, суди розуміють зазначені вимоги Кодексу дослівно, залишаючи позовну заяву без руху та надаючи строк на усунення недоліків, якщо в позові відсутні відповідні формулювання та інформація.

Тобто така собі звична довільна форма позовної заяви поступово буде відходити і практика виробить загальні підходи до формування оптимальної форми позову. Тут можливі різні підходи, але вірогідно праві ті спеціалісти (адвокати), що і раніше застосовували доволі складну, але (як з'ясувалося) більш пристосовану для вимог сучасного ЦПК «рубрикаційну» форму, що і дозволяє врахувати усі 10 пунктів ч. 3 ст. 175 ЦПК.

На прикладі позовних заяв з найбільш «популярних» цивільних спорів (маємо на увазі спори, що громадяни часто самостійно намагаються вирішити у судовому порядку) спробуємо зорієнтувати читачів.

Вольтер якось зауважив, що був банкрутом у своєму житті два рази – уперше, коли в суді програв майновий спір, а вдруге, коли такий спір виграв. В першому випадку він просто позбавився майна, а в іншому – все пішло на оплату адвокатам.

Отже, тому, кого це не лякає, пропонуємо кілька зразків позовних заяв, враховуючи сучасні процесуальні вимоги. Якщо у Вас в вашому конкретному спорі не має певних відомостей, інформації і Ви не знаєте, де їх можна знайти, це означає, що Вам потрібна професійна правничка допомога і самостійно скласти позов для Вас завдання непосильне. Коли суд не буде приймати Ваші документи, а буде давати час на усунення недоліків, то є висока вірогідність, що буде втрачений час. А втрата часу може бути фатальною, якщо врахувати збіг строку позовної давності.

Вибір за Вами.

Серед іншого звертаємо увагу на таке. Позовна заява у частині викладення обставин справи містить у собі певні юридичні факти і обставини, які мають підкріплені доказами. Іншими словами за приписами ст. 81 ЦПК «кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом».

Виходячи з цього постулату, формування складової «факт – доказ» у позовній заяві покладається на позивача і при цьому, в силу принципу диспозитивності, ніхто не втручається у цей процес. Та ж ст. 81 ЦПК визначає, що «суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, а також інших випадків, передбачених цим Кодексом».

Але, якщо при розгляді справи у суді викладений факт не є фактом загальновідомим, чи то не має преюдиціальний характер або вигляд законної презумпції, і при цьому не підтверджений достатніми та допустимими доказами, то в цьому випадку суд не може враховувати цей факт чи

обставину при винесенні свого рішення, оскільки доказування, а відповідно й судове рішення не можуть ґрунтуватися на припущеннях (ст. 81 ЦПК).

І ще важливе про докази. Суд не бере до розгляду докази, що не стосуються предмета доказування. Суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Ці важливі питання викладені у главі 5 ЦПК «Докази і доказування», статті 76-119.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ	4
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	13
ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СУДОВОЇ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	16
<i>ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СПРАВИ У ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА</i>	<i>16</i>
<i>ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СПРАВИ У НАКАЗНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА</i>	<i>49</i>
<i>ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ У ОКРЕМОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА</i>	<i>56</i>
<i>ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ ПРИ ОСКАРЖЕННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....</i>	<i>104</i>
ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ	126

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ДОКУМЕНТИ
У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ:
ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР
ТА ЗРАЗКИ**

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 27.04.2023. Формат 60x84 1/8.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 25,75.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1533

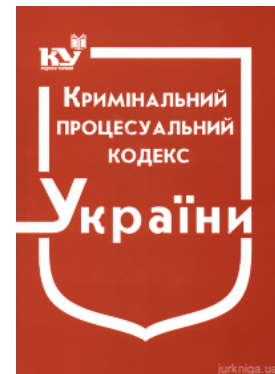
Книги, які можуть вас зацікавити

Процесуальні документи: господарське судочинство, адміністративне судочинство. Практичний коментар та зразки

Процесуальні документи в кримінальному провадженні та в кримінальному судочинстві. Практичний коментар та зразки

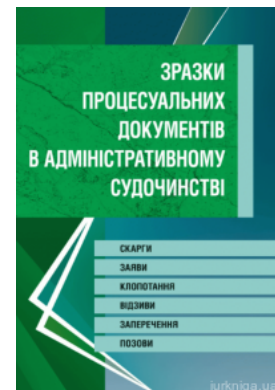
Кримінальний процесуальний кодекс України

Цивільний процесуальний кодекс України

Кодекс України про адміністративні правопорушення

Зразки процесуальних документів у адміністративному судочинстві. Скарги, заяви, клопотання, відзиви, заперечення, позови.

Перейти до галузі права
Цивільне право та процес

[Перейти на сайт →](#)